

Posudek oponenta na bakalářskou práci **Barbory Štěpánkové**

Transhumanismus, jáství a identita

Studentka si v odevzdané práci klade za cíl zjistit, zda „se mezi transhumanistickým hnutím, jeho představou budoucnosti, identitou a jástvím nachází nějaké propojení.“ V případě nalezení takovéto spojnice má dle záměru autorky dojít k dalšímu prohloubení analýzy prostřednictvím využití tvorby současného dánského fenomenologa Dana Zahaviho, konkrétně pomocí využití jeho konceptu „minimal self“. Práce je rozdělena na tři části. V první sekci studentka představuje transhumanistické hnutí převážně pomocí textů autorů, kteří se k tomuto proudu sami hlásí. Ve druhé pojednává o tématech identity a jáství z hlediska dnes již klasické psychologie a vybraných myslitelů filosofické provenience. V závěrečné, třetí části studentka obě předchozí sekce propojuje a zaobírá se otázkou, co se s lidskou identitou či jástvím může dít při potenciální elektronizaci vědomí formou nahrání na externí nosič.

Zvolené téma považuji za originální, vysoce aktuální a na bakalářskou práci také interpretačně velmi náročné. V tomto kontextu oceňuji skladbu seznamu primární a sekundární literatury – ten obsahuje 37 titulů, přičemž 30 z nich je cizojazyčných. Patrně i vzhledem k šíři zpracovávaného materiálu je kvalita (koherence, jasnost argumentace) textu proměnlivá, v průběhu práce se ale postupně zvedá. Lexikálně i z hlediska syntaxe je text na přijatelné úrovni. Obsahuje drobné nepřesnosti, převážně překlepy, chyby v interpunkci a ve skloňování u některých složitějších souvětí, frekvence nedostatků však není příliš vysoká. Při parafrázi zahraničních titulů je autorka někdy příliš poplatná dikci originálu, ale v kontextu bakalářské práce to nepovažuji za zásadní nedostatek. Členění práce na kapitoly je smysluplné; paginace je formálně v pořádku; poznámkový aparát čítá 108 záznamů.

Je to ale právě poznámkový aparát, ve kterém spatřuji nejzásadnější formální nedostatek celého textu. Studentka totiž u většiny odkazů na odbornou literaturu nespecifikuje přesnou stranu (či jejich rozsah). Například úvodní kapitola obsahuje 52 referencí, přičemž kompletní odkaz (tedy včetně konkretizace stran) je pouze u několika z nich, zbývající většina (v řádu desítek) je tedy formálně nekompletní. Tento nedostatek prostupuje celým textem a činí možnou kontrolu autorčiných tvrzení, resp. korektnosti citací a přiměřenosti překladů či parafrází, velmi obtížnou. Při namátkové kontrole jsem byl schopen se v uvedených titulech odpovídajících míst povětšinou

dopátrat, přesto ale považují tuto okolnost za něco, co by se u bakalářské práce jednoznačně nemělo vyskytovat – natož v takovéto míře.

Co se týče metodického hlediska, studentka si je vědoma možnosti pojednat téma z pozic rozličných disciplín, nicméně sama prohlašuje práci za filosofickou, a v tomto ohledu považují zvolenou metodu přiměřenou deklarovaným cílům. V závěrečné třetí kapitole dospívá k tematizaci a problematizování vztahu jáství a tělesnosti, což považují za pomyslný vrchol textu. Níže připojují symptomatický výběr ze záležitostí, které považují za diskutabilní:

- V abstraktech je termín „lidská mysl“ přeložen jako „human brain“.
- *Lze říci, že ve středověké Evropě byly myšlenky, které by člověka povznesly na vyšší úroveň, jak intelektuálně, tak fyzicky, z důvodu křesťanství upozad'ovány* (str. 7-8). Bez reference na odbornou literaturu či bez hlubšího zdůvodnění působí podobné tvrzení banálně. Co je to vyšší úroveň? Co znamená přesně „důvod křesťanství“?
- *Zatím co slova „inovace“ a „novota“ byla ze začátku osvícenství brána negativně (hlavně jako pocit nejistoty a nebezpečí), od poloviny 18. století se berou převážně v pozitivním slova smyslu* (str. 9). Zde by opět bylo na místě uvést zdroj – o jakém jazykovém či myšlenkovém prostředí se zde má jednat? Z čeho je ona negativita či pozitivita odvozena?
- Na str. 10 je dvakrát uvedeno „druhá světová válka“ (sic).
- Na str. 12-13 je ocitována „Transhumanistická deklaráce“, jejíž autorem je Nick Bostrom. Studentka cituje verzi z roku 2005, která obsahuje celkem sedm bodů. Tentýž autor již o dva roky později ale vypracoval verzi aktualizovanou, která některé formulace upravuje, a navíc k nim připojuje bod nový – osmý.¹
- *Naše smrtelnost vždy hrála v evoluci lidstva velkou roli, podle dnešních teorií existuje mnoho adaptací, které se vyvinuly za účelem zabránění smrti, například REM spánek* (str. 15). V tomto případě mi není jasné, o adaptaci čeho (a na co) má jít. Podobné tvrzení by také zasluhovalo vysvětlení, či ideálně odkaz na relevantní (vědecký) zdroj. Tvrzení je nejasné i vzhledem k tomu, že žádná evoluční adaptace nás prozatím smrti nezbavila.

¹ BOSTROM, Nick: *A history of Transhumanist Thought*. Původně publikováno v *Journal of Evolution and Technology* (Vol. 14 Issue 1 - April 2005); nicméně později (a po úpravách) přetištěno v *Academic Writing Across the Disciplines* (eds. Michael Rectenwald & Lisa Carl. New York: Pearson Longman, 2011.). Cf. <https://nickbostrom.com/papers/history.pdf>.

- *Když bychom sebrali křesťanům možnost konečné cesty do ráje, mohli by vše, v co věřili velkou většinu jejich života, zahodit, což by v lepším případě vyústilo ve velkou osobní krizi, v tom horším by se církev proti podporovatelům technologie postavila* (str. 16). Podobné tvrzení bez zakotvení v relevantní výkladové literatuře opět působí banálně až vulgárně – nelze hovořit o „většině života“, když nevíme, kdy se libovolný křesťan křesťanem stal (natož pokud bychom měli hovořit o všech najednou). Některé proudy křesťanství navíc akcentují posmrtný život více, některé znatelně méně.
- Na str. 23 autorka popisuje teorii osobnosti a identity Carla Gustava Junga a Sigmunda Freuda. Využívá k tomu v obou případech zdroj spíše přehledového charakteru, a to učebnici *Psychologie Atkinsonové a Hilgarda*. Volbu primárních pramenů (tedy přímo texty Junga a Freuda) bych považoval za vhodnější.
- *Zahaviho filosofie jáství a sebepojetí staví na fenomenologii, tedy na tom, jak se nám věci jeví* (str. 25). To, jak se nám věci jeví, není fenomenologie, ale způsob jevení. Fenomenologii lze (například) popsat jako vědu o jevení, jevech, fenoménech, příp. o umožňujících předpokladech takového jevení či zjevování (či jinak s pomocí odpovídající literatury) – nikoli však za způsob jevení sám.
- Poznámka pod čarou č. 72 (na str. 26) situuje 33. svazek Husserlových sebraných spisů – *Die Bernauer Manuskripte Über das Zeitbewusstsein (1917/18)* – do jednoho ze Zahaviho článků. Podobně na str. 31 studentka hovoří o Zahaviho knize *Self and Other*, informace pod čarou ale neobsahují údaje o této monografii, nýbrž odkazují k jinému Zahaviho článku.

Přes výše zmíněné nedostatky oceňuji na odevzdané práci aktualitu zvoleného tématu, práci s rozsáhlým penzem cizojazyčné literatury a interpretační originalitu. Pokud bych se měl zaměřit čistě na argumentační strukturu textu, navrhol bych hodnocení velmi dobře, vzhledem k závažným nedostatkům v citačním aparátu ale navrhuji práci klasifikovat v rozmezí **velmi dobře až dobře**. Hodnocení jsem nicméně připraven revidovat na základě průběhu obhajoby.

Během diskuse bych ocenil vyjádření studentky k těmto bodům:

- 1) Na str. 23 autorka uvádí, že „zatímco Freudova psychoanalýza byla z velké části praktická a vědecká, Jungova teorie má spíše duchovní ráz.“ Vzhledem k tomu, že k tomuto prohlášení není připojen žádný odkaz, zajímalo by mě jeho bližší vysvětlení (na základě čeho je tato klasifikace učiněna a co znamená).
- 2) Ocenil bych jasnou definici konceptu minimálního já (*minimal self*) Dana Zahaviho, případně i názor studentky na to, zda je toto minimální já tělesně podmíněno.
- 3) V textu autorka připomíná tvrzení transhumanistů o tom, že nahrání vědomí do tzv. cloudu by mohlo vyřešit otázku smrtelnosti. Někteří myslitelé, o které se studentka při svém výkladu opírá (např. Heidegger), nicméně akcentují právě konečnost (tzn. smrtelnost) za jedno ze stěžejních určení lidství. Pokud bychom toto určení akceptovali, snaha transhumanistů o to, co nazývají vylepšením lidské přirozenosti, by tak v případě svého úspěchu mohla v důsledku vést *de facto* k opaku – lidé by spolu se svou smrtelností totiž mohli pozbýt i lidskost samu.

V Praze 31. 5. 2023

Mgr. Josef Matoušek, Ph.D.